

Pokropek, Marian

**Adam Chętnik i jego zasługi dla regionu kurpiowskiego
= Адам Хентник и его заслуги перед курповским
регионом = Adam Chętnik and his Services devoted
to the Kurpie Region**

"Rocznik Białostocki", 6, 1966, s. [11]-25

Zdigitalizowano w ramach projektu pt. Digitalizacja i udostępnianie online czasopisma „Rocznik Białostocki”, dofinansowanego ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na działalność upowszechniającą naukę (nr umowy 834/P-DUN/2019).

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Udostępniono do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ADAM CHĘTNIK
I JEGO ZASŁUGI DLA REGIONU KURPIOWSKIEGO

Адам Хентник и его заслуги перед курповским регионом
Adam Chętnik and his Services devoted to the Kurpie Region

I

Życie, twórczość naukowa i działalność społeczna A. Chętnika są nierozzerwalnie związane z regionem kurpiowskim. Urodził się on 20 grudnia 1885 r. w Nowogrodzie nad Narwią w rodzinie rolniczo-rzemieślniczej jako najstarszy z synów. Rodzina Chętników pochodziła z Kurpiów osiadłych nad Narwią w Nowogrodzie i we wsiach okolicznych co najmniej od trzech wieków. Nazwisko to poświadczane jest w starych aktach parafialnych i księgach miejscowych urzędów. Ojciec Wincenty pochodził z sąsiedniej wsi Mątewicy, matka Stanisława z Fliszkowskich, a także babka z Brzostowskich pochodziły z dawnej drobnej szlachty z Jankowa pod Nowogrodem.

Dziadek i ojciec A. Chętnika trudnili się rolnictwem. Nie było to jednak jedyne źródło utrzymania dla licznej rodziny. Podobnie jak wiele rodzin kurpiowskich, poza rolnictwem zajmowali się oni różnymi rzemiosłami, przede wszystkim ciesielstwem, stolarstwem, a także murarstwem, blacharstwem i innymi. Ponadto ojciec A. Chętnika trudnił się naprawą instrumentów muzycznych oraz wyrobem nowych, głównie skrzypiec. Był przy tym uzdolnionym muzykantom, chętnie i często zapraszano go na wesela, zabawy oraz na wszelkie uroczystości o charakterze religijno-patriotycznym. Rodzina Chętników w swoim środowisku odgrywała także dużą rolę w życiu społeczno-kulturalnym. W domu rodziców Adama zbierali się sąsiedzi, okoliczni rolnicy i rzemieślnicy, nie tylko na głośne czytanie gazet i pism, potajemnie sprowadzanych z Warszawy, ale także książek podróźniczych i historycznych oraz powieści, zwłaszcza zaś H. Sienkiewicza. Żywe były jeszcze tradycje powstania styczniowego, do których często powracano podczas opowiadań i dyskusji.

Rodzice A. Chętnika posiadli umiejętność czytania i pisania, zadbali więc o to, by i ich dzieci otrzymały staranne wychowanie.

Atmosfera domu rodzicielskiego miała decydujący wpływ na ukształtowanie się postawy życiowej młodego Adama. Od najmłodszych lat brał On czynny udział zarówno w pracach zarobkowych, jak i w działalności społeczno-kulturalnej, inicjowanej przez rodziców. Jako młody chłopak należał do organizatorów miejscowej Straży Pożarnej i Stowarzyszenia Spożywców, a nie uchylał się także od pracy politycznej i należał do Towarzystwa Oświaty Narodowej.

Szkołę początkową ukończył A. Chętnik w Nowogrodzie, a 4 klasy gimnazjum — w Łomży, dokąd dochodził 3 razy w tygodniu. Równocześnie brał udział w tajnym nauczaniu dzieci w pobliskich wioskach kurpiowskich i „szlacheckich”, ucząc ich czytania, pisania i znajomości historii ojczystej. Pierwszą samodzielną akcją A. Chętnika było założenie w 1903 r. z oszczędności własnych i składek młodzieży pierwszej polskiej biblioteki w Nowogrodzie. Podejmował się poza tym wielu prac. Praktykował w urzędzie gminnym, pracował u organisty, to znów u geometry powiatowego. Nigdzie jednak nie pozostał na dłuższy okres czasu. A. Chętnik pracował fizycznie, pomagając ojcu w ciesielstwie i stolarstwie. Nauczył się także tokarstwa, blacharstwa i introligatorstwa. Po ojcu odziedziczył uzdolnienia muzyczne. Grał na kilku instrumentach, założył nawet własny zespół młodzieżowy.

W dwudziestym trzecim roku życia A. Chętnik wyjechał do Warszawy, by się zapisać na kursy pedagogiczne, prowadzone wówczas przez Macierz Szkolną. Po ukończeniu ich nie uzyskał jednak praw nauczania. Zmuszony był wyjechać do Petersburga, ażeby tam złożyć wymagany egzamin nauczycielski. Wyjazd ten poprzedziła nauka języka rosyjskiego. Po powrocie do Warszawy kontynuował studia na Wyższych Kursach Naukowych. Na wykładach tych zetknął się z wybitnymi uczonymi, takimi jak L. Krzywicki, S. Szober i inni. Na studiach poznał wielu późniejszych działaczy społeczno-politycznych i oświatowo-kulturalnych. Wspólnie z M. Brzezińską, J. Piątkowskim, A. Bogusławskim, Z. Klukowską, J. Porazińską i innymi od 1912 r. wydawał A. Chętnik pismo dla młodzieży wiejskiej pt. „Drużyna”. Wychodziło ono z przerwami 13 lat. Obok pisma wydawał „Bibliotekę Drużyny”, na którą składały się osobne książeczki o tematyce krajoznawczej, etnograficznej i historycznej. W serii „Biblioteki Drużyny” drukował także podręczniki dla teatrów amatorskich i organizacji młodzieży wiejskiej. Był również współredaktorem innych pism, jak np. „Lirnik Wioskowy”. Niezależnie od pracy redakcyjnej zaczął pisać artykuły także do wielu innych pism, przede wszystkim do prasy ludowej, np. do „Zorzy”. Pierwsze Jego artykuły miały charakter krajoznawczy.

Żywo interesowały A. Chętnika również takie organizacje, jak „Strzelec” i harcerstwo. W 1912 r. przedostał się przez „zieloną granicę”

do Lwowa na kurs drużyn strzeleckich, prowadzony przez płk. Bagińskiego, Popiela i innych. Tam też zapoznał się z ideologią i metodyką pracy wychowawczej skautingu, który na teren Polski został przeszczepiony przez Małkowskiego. Po powrocie do Królestwa Polskiego starał się zużytkować nabyte w Małopolsce doświadczenia, organizując oddziały junactwa. Dostosował założenia ideowe tej organizacji do potrzeb polskiej młodzieży wiejskiej. Współpracował z Nim na tym polu S. Plewiński. Dla organizacji junackiej wydawał specjalne podręczniki i ogłaszał artykuły w prasie.

W 1914 r. ożenił się A. Chętnik z Zofią Klukowską, córką lekarza z Grodna, dawną koleżanką z Wyższych Kursów Naukowych. Od tego czasu żona pomagała Mu we wszystkich pracach, szczególnie zaś przy organizowaniu w Nowogrodzie kurpiowskiego muzeum na wolnym powietrzu. Aż do śmierci w 1950 r. była ona ofiarną działaczką społeczno-kulturalną, której społeczeństwo kurpiowskie wiele zawdzięcza.

W okresie I wojny światowej działalność społeczno-polityczna A. Chętnika była bardzo ożywiona. Terenem Jego działania była nie tylko Puszcza Kurpiowska, ale także tereny pograniczne kurpiowsko-mazurskie. Działał w Komitecie Mazurskim i w Związku Ludowym Mazurskim. W późniejszym okresie, bezpośrednio poprzedzającym plebiscyt na Warmii i Mazurach, pracował w Mazurskim Komitecie Plebiscytowym, przygotowując do plebiscytu miejscową ludność. W pracy tej pomagali A. Chętnikowi działacze mazurscy i kilku nauczycieli z terenu kurpiowskiego. Przy finansowej pomocy Komitetu wydawał dla Kurpiów pismo „Gość Puszczański” oraz dla Kurpiów i Mazurów — „Goniec Pograniczny”. Organizował różne zjazdy, spotkania i odczyty. Zajął się także budową pomnika bohatera kurpiowskiego Stacha Konwy.

W pierwszych latach okresu międzywojennego A. Chętnik pełnił obowiązki posła ziemi łomżyńskiej z ramienia Związku Ludowo-Narodowego. Okres kadencji poselskiej A. Chętnika przypadł na ożywioną działalność ustawodawczą nowo utworzonego Sejmu polskiego. A. Chętnik bronił w Sejmie interesów ludności kurpiowskiej, zabiegał o przeprowadzenie reform gospodarczych i uczestniczył w komisji do obliczania strat wojennych na terenie powiatów Łomża i Kolno. W latach 1925—1926 A. Chętnik wycofał się z działalności politycznej, a poświęcił się pracy naukowej i organizacyjnej przy zakładaniu muzeów i wystaw etnograficznych. W 1927 r. otworzył w Nowogrodzie nad Narwią Muzeum Kurpiowskie na wolnym powietrzu. Nad organizacją tego Muzeum oraz zbiorem zabytków pracował przez kilka lat, studiując m.in. specjalnie muzealnictwo u prof. E. Frankowskiego w Warszawskim Muzeum Etnograficznym. Ponadto wyjeżdżał za granicę do Rumunii, Czechosłowacji, Bułgarii, Turcji, Finlandii oraz Szwecji. Szczególnie interesował

się w tych krajach organizacją muzeów na wolnym powietrzu, czyli muzeów typu skansenowskiego.

Założone i sfinansowane wspólnie z żoną Muzeum Kurpiowskie oddał A. Chętnik Polskiemu Towarzystwu Krajoznawczemu. Od 1908 r. był członkiem tego Towarzystwa, a od 1916 — założycielem i kierownikiem oddziału P.T.K. w Łomży. Niezależnie od P.T.K. zorganizował przy Muzeum placówkę naukową: Stację Naukowo-Badawczą Dorzecza Narwi Środkowej pod patronatem Towarzystwa Naukowego Płockiego i przy poparciu Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, Kasy im. Mianowskiego i Funduszu Kultury Narodowej w Warszawie. A. Chętnik był kierownikiem Stacji od 1933 do 1939 r. Ta placówka naukowo-badawcza odegrała znaczną rolę w uaktywnieniu badań naukowych, prowadzonych na ziemiach północno-wschodniej Polski. Ze zgromadzonych tu materiałów naukowych korzystali liczni uczeni polscy i obcy, często także sami przyjeżdżali na teren kurpiowski na badania etnograficzne. Przy Muzeum A. Chętnik założył także 25-osobowy kurpiowski zespół artystyczny, złożony z kapeli i grupy wokально-tanecznej. Zespół ten występował nie tylko w Nowogrodzie, ale również w innych miastach Polski, popularyzując bogatą twórczość artystyczną regionu kurpiowskiego. A. Chętnik swą wiedzę etnograficzną pogłębił na Uniwersytecie Warszawskim, studiując w latach 1928—1930 u prof. E. Frankowskiego. W latach trzydziestych wydał kilka prac naukowych opartych na nowych materiałach terenowych. Równolegle rozbudowywał Muzeum, organizował wystawy i w dalszym ciągu brał żywy udział w pracach społeczno-oświatowych.

II wojna światowa zniszczyła stworzony przez A. Chętnika ośrodek muzealny i naukowy w Nowogrodzie. On sam musiał wyjechać z Nowogrodu i ukrywać się przed Niemcami w Warszawie i w miejscowościach podwarszawskich pod zmienionym nazwiskiem Antoniego Chojnowskiego. Nie zrezygnował jednak z dalszych studiów. Uczęszczał na tajny uniwersytet na wykłady i seminaria doktoranckie profesorów E. Frankowskiego i St. Poniatowskiego. W okresie okupacji przedstawił pracę magisterską o muzeach regionalnych w Polsce, a w kilka lat potem, w 1946 r., doktoryzował się i habilitował na Uniwersytecie Poznańskim u prof. E. Frankowskiego. Tematem pracy doktorskiej było „Pożywienie Kurpiów”, podstawą habilitacji natomiast były prace „Bursztyniarstwo na Kurpiach” oraz „Życie leśne Kurpiów (dawni strzelcy)”.

Po II wojnie światowej mimo podeszłego wieku A. Chętnik przystąpił z właściwą mu energią i zapałem do odbudowy zniszczonej przez Niemców placówki muzealnej i naukowo-badawczej. W wielu dziedzinach pracę należało rozpocząć od podstaw, ponieważ zniszczenia były tak duże, że właściwie z bogatego dorobku okresu dwudziestolecia międzywojennego nie zostało prawie nic. Wznowił więc działalność Stacji Naukowo-Ba-

dawczej Narwi Środkowej, przenosząc jedynie z Nowogrodu do Łomży jej siedzibę. Tamże w Łomży zorganizował Muzeum Regionalne, którego otwarcie nastąpiło już w 1949 r. Wkrótce rozpoczął pracę nad organizacją nowego kurpiowskiego muzeum na wolnym powietrzu w Nowogrodzie nad Narwią, na zgliszczach starego Muzeum sprzed II wojny światowej. Przez pewien czas pracował także w Muzeum Kultury i Sztuki Ludowej w Warszawie (w latach 1945—1947) oraz w Muzeum Ziemi w charakterze kustosa działu bursztyniarskiego (w latach 1951—1958). Po przejściu na rentę w 1958 r. A. Chętnik został rzeczoznawcą do spraw regionu kurpiowsko-łomżyńskiego przy muzeach w Łomży i w Nowogrodzie. Nowym kierownikiem tych dwóch placówek została druga żona Chętnika, Jadwiga, z którą ożenił się po śmierci pierwszej żony w 1950 r. W swoim życiorysie Chętnik pisze:

„...żona Jadwiga, młodsza ode mnie, ma jeszcze siły, aby placówki te z powrotem postawić na nogi. Pomagam jej, ile mogę, uważam bowiem sprawę muzeów za ważną, i to nie tylko dla rozwoju wiedzy, ale i dla samego ludu, który winien tu jak w zwierciadle widzieć swoją przeszłość”.

II

W działalności organizacyjnej i twórczości naukowo-badawczej na polu etnografii regionalnej wyodrębnić można dwie dziedziny, którym poświęcił się Adam Chętnik. Jest to muzealnictwo i praca naukowo-badawcza. Potrafił On łączyć z powodzeniem obie dziedziny, co nie jest łatwe. Był inicjatorem i organizatorem kilku muzeów kurpiowskich oraz poświęconych Kurpiom wystaw etnograficznych, a jednocześnie autorem kilkudziesięciu artykułów, monografii i prac na tematy swego regionu. Dorobek ten jest bardzo duży. Byłby imponujący, gdyby nie zniszczenia w zbiorach w czasie I i II wojny światowej.

Gromadzeniem etnograficznych materiałów terenowych i zabytków muzealnych A. Chętnik zajmował się bez przerwy niemalże przez całe swoje życie. Gromadzenie opisów z życia Kurpiów rozpoczął już w pierwszych latach naszego stulecia. Początkowo były to luźne notatki z uroczystości rodzinnych: wesel czy chrzcin, oraz obrzędów i zwyczajów ludowych, w których niejednokrotnie sam uczestniczył. Zbieraniem eksponatów muzealnych zajął się nieco później, niewątpliwie pod wpływem oglądanych z dużym zainteresowaniem muzeów w Warszawie i w innych miastach, do których jeździł na wycieczki krajoznawcze. Już wtedy myślał, że byłoby to rzeczą dobrą i pożyteczną, gdyby i w jego stronach rodzinnych — na Kurpiach — powstało podobne muzeum. Ze wszystkich wycieczek zaczął przywozić nie tylko notatki, opisy i rysunki,

ale także różne okazy przyrodnicze i mineralne, które później pokazywał swoim rówieśnikom i sąsiadom. Zamiłowanie do gromadzenia eksponatów nie wpływało z pasji kolekcjonerskiej, ale z pobudek dydaktycznych i społeczno-patriotycznych. A. Chętnik początkowo postanowił gromadzić materiały muzealne dla młodzieży szkolnej, która by poprzez zapoznanie się z okazami przyrody i zabytkami historycznymi lepiej i szybciej mogła nauczyć się geografii i historii swego regionu i kraju. Wkrótce potem postanowił rozszerzyć zakres zbiorów muzealnych i zakres oddziaływania na społeczeństwo. Pragnął stworzyć muzeum poświęcone geografii, archeologii, historii i kulturze ludowej regionu kurpiowskiego. W końcu 1909 r. w domu rodziców w Nowogrodzie zgromadził już kilkadziesiąt eksponatów. Były to minerały, osobliwości przyrody, stare monety oraz wytwory kultury ludowej, jak wycinanki, pisanki, rzeźbione laski, zabawki, ceramika, rzeźba itp. W tym samym czasie rozpoczęto gromadzić zbiory dla muzeów organizujących się przy oddziałach Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Łomży i Ostrołęce. A. Chętnik jako jeden z pierwszych współpracował z tymi powstającymi placówkami muzealnymi. W latach 1911—1912 pomagał gromadzić okazy dla Muzeum łomżyńskiego, przekazując mu także niektóre własne zbiory. W rok później ofiarował ponad 300 swoich eksponatów dla Muzeum Puszczańskiego w Ostrołęce. Tak pięknie rozpoczętą akcję muzealniczą na terenie Kurpiów zaprzepaściła I wojna światowa. Muzeum w Łomży zostało okradzione, a zbiory w Ostrołęce spaliły się w czasie pożaru.

Po I wojnie światowej A. Chętnik, nauczony przykrym doświadczeniem, postanowił gromadzić zabytki etnograficzne u siebie w domu z myślą o otwarciu w przyszłości muzeum w Nowogrodzie. Gromadzenie materiałów etnograficznych uważał za sprawę najpilniejszą ze względu na duże zniszczenia wojenne, a także na liczne prywatne akcje kolekcjonerskie, które miały mało wspólnego z muzealnictwem. Po kilku latach pracy A. Chętnik zgromadził około 2 tys. eksponatów. W latach 1924—1926 przekazał je Muzeum Kurpiowskiemu w Nowogrodzie, którego był założycielem i kierownikiem. Przy tworzeniu Muzeum w Nowogrodzie pomagała mu Jego żona. Z jej funduszków zakupiono kawałek ziemi, położony w pięknym miejscu nad Narwią, na wprost ujścia Pisy. Na plac ten zaczęto od 1923 r. zwozić budynki i urządzenia muzealne.

Otwarcie muzeum jako placówki publicznej nastąpiło w 1927 r. W chwili wybuchu II wojny światowej Muzeum Kurpiowskie miało 9 różnych budynków i około 3 tys. eksponatów. Było to pierwsze w Polsce muzeum typu „skansenowskiego”, na teren muzeum przewieziono bowiem oryginalne kurpiowskie budynki mieszkalne i gospodarcze, kapliczki, barcie, ule itp. W poszczególnych budynkach umieszczono pochodzące z regionu kurpiowskiego eksponaty z przyrody, historii, sztuki

i etnografii. Przy tym Muzeum A. Chętnik przygotowywał muzeum szkolne, w którym znalazłyby się eksponaty z całej Polski. Oprócz zabytków z regionu kurpiowskiego A. Chętnik gromadził zbiory do działu „Dorzecze Narwi środkowej”, „Bogactwa naturalne z całej Polski” i „Okazy morskie (Bałtyk i inne)”.

Gdy przeglądamy dziś wspomnienia A. Chętnika, obejmujące okres zbierania eksponatów dla Muzeum Kurpiowskiego, uwagę naszą zwraca fakt, że Jego działalność na tym polu miała cechy swoiste. „Teren nad Narwią znałem dobrze, potem chodziłem i jeździłem dużo po okolicy z racji swych zajęć zarobkowych. Okazy z dziedziny etnografii trzeba było kupować albo zamieniać na rzeczy nowe, w gospodarstwie lub warsztacie potrzebne. W tym celu wozilem ze sobą różne „statki”, nożyki, dłuta, świderki, obcegi itp., wymieniając to na rzeczy dawne, mające charakter zabytkowy. Ale nawet po otrzymaniu lub nabyciu przedmiotu trzeba było go przywieźć do miejsca przeznaczenia — do Nowogrodu. Ponieważ furmanki najęte były drogie, a w czasie robót polnych o nie trudno, więc na czas ten w ciągu paru lat kupowałem konia i nabyłem wóz i sanie, abym miał swobodę ruchów w podróżowaniu i mógł zwozić eksponaty”.

Większość eksponatów zgromadzonych w Muzeum Z. i A. Chętnikowie zakupili z własnych funduszków. Niewielka ich część pochodziła z darów innych osób lub zakupów finansowanych przez P.T.K. Plany rozbudowy Muzeum Kurpiowskiego typu skansenowskiego zakrojone były na wielką skalę. W latach trzydziestych rozpatrywano nawet możliwość przeniesienia istniejącego już Muzeum w Nowogrodzie do Ostrołęki i stworzenia tam w parku na ten cel przeznaczonym centralnego skansenu kurpiowskiego. Miały tam być przeniesione zabytki budownictwa kurpiowskiego z wyposażeniem wnętrza i „ożywione” czynnymi warsztatami i pracowniami: tkackim, bursztyniarskim, garncarskim, foluszem ręcznym itp. Były tam także zespół regionalny, zaczątek którego powstał już w Nowogrodzie. Druga wojna światowa nie tylko przekreśliła owe plany, ale także całkowicie zniszczyła dorobek Muzeum w Nowogrodzie.

Jak już wspomniałem, Chętnik bezpośrednio po zakończeniu II wojny światowej pracował w Muzeum Kultury i Sztuki Ludowej w Warszawie, organizując tam dział mazowiecki i kurpiowski. Od 1947 r. ponowił działalność muzealniczą na Kurpiach, a jej efektem było otwarcie stałego Muzeum w Łomży. W 1950 r. zorganizował czasową wystawę, poświęconą historii wydobycia i obróbki bursztynu na Kurpiach. W okresie pracy w Muzeum Ziemi w Warszawie w dalszym ciągu interesował się tym tematem. A. Chętnik zajmował w tej placówce stanowisko kustosa działu bursztyniarskiego. Zorganizował 3 samodzielne wystawy w la-

93790

tach 1951, 1956, 1957—58, z których ostatnia jest wystawą stałą. Tematem jej jest „Jantar w Polsce”.

Ostatnim jego przedsięwzięciem na polu muzealnym była organizacja nowego muzeum na wolnym powietrzu w Nowogrodzie. Pracę tę kontynuuje Jego żona, która została kierownikiem obu placówek muzealnych, w Łomży i w Nowogrodzie. Chętnik ze względu na podeszły wiek i chorobę, nie mogąc podołać już trudnej pracy muzealnej, wycofał się z prac organizacyjnych, pozostał jednak doradcą i rzeczoznawcą, zawsze chętnie pomagając radą tym cenniejszą, że opartą na szerokiej wiedzy i wieloletnim doświadczeniu.

Do chwili obecnej w Muzeum Kurpiowskim na wolnym powietrzu zgromadzono 5 budynków. Spichrz podcieniowy na słupach-kręgach z Dylewa, stary dom ze wsi Gawrych oraz drugi dom, typu nowszego ze Starego Myszyńca. Przeniesiono także jednowierzejową małą stodołę i wiatrak. Budynki wyposażone są w sprzęty, meble i niektóre warsztaty, jak warsztat tkacki, warsztat do kręcenia powrozów, ręczny folusz, dewniani kierat itp.

Istnieją plany rozbudowy tego muzeum, a ich realizacja, acz niewątpliwie trudna, z pewnością dojdzie do skutku. Dla Chętnika będzie to największym zadowoleniem, gdy Jego wieloletni trud na polu muzealnictwa zostanie należycie oceniony, a rozpoczęta przed laty w bardzo ciężkich warunkach pionierska praca znajdzie dalszy ciąg — na pożytek społeczeństwa i kultury narodowej.

III

Twórczość publicystyczno-naukowa A. Chętnika jest bardzo obfita i różnorodna. Dotyczy prawie wyłącznie regionu Kurpiowszczyzny, z tym że w miarę uwzględnia wszystkie zagadnienia, związane z historią i kulturą ludową tego regionu. Właściwie nie ma tematu, o którym A. Chętnik mniej czy bardziej dokładnie nie wspomniał. Do niektórych zagadnień powracał wielokrotnie, uzupełniając je nowymi źródłami, inne opisywał mniej dokładnie, ponieważ uważał je za mniej charakterystyczne dla kultury kurpiowskiej.

Pierwsze artykuły o charakterze etnograficznym A. Chętnik zaczął drukować w „Zorzy” i „Ziemi”. Wymienić należy przede wszystkim artykuły: „Z Puszczy Kurpiowskiej” i „Przemysł drzewny nad Narwią”, opublikowane w „Zorzy” w 1910 r. oraz „Rybołówstwo na Narwi” — w „Ziemi” w 1911 r. Pierwszą większą pracę stanowi wydana w 1913 r. przez Księgarnię Polską w Warszawie „Puszcza Kurpiowska”. W pracy tej autor omawia obszar geograficzny, zasięg Puszczy Kurpiowskiej, a na-

stępnie historię regionu, działalność jezuitów, walkę ze Szwedami, rozwój osadnictwa, leśne zawody: myślistwo i bartnictwo, zajęcia Kurpiów, wygląd wsi i budownictwo, ubiory, mowę, obrzędy i zwyczaje. Taki układ powtarza się wielokrotnie w następnych Jego pracach, jak np. „O Kurpiach” (1919), „Krótki przewodnik po Kurpiach” (1932), „Z Zielonej Puszczy” (1919), „Kurpie” (1924), „Wycieczka do Puszczy Myszynieckiej” (1929). Wszystkie wymienione prace mają nie tylko charakterystyczny układ, ale także podobną treść, ponieważ autor wykorzystywał materiały pochodzące z jednego regionu, co wpływało na interpretację, sądy i wnioski. Interpretacja i wnioski A. Chętnika, co do niektórych faktów z historii i życia Kurpiów nie zawsze są do przyjęcia w świetle naukowej literatury dotyczącej regionu kurpiowskiego. A. Chętnik był zwolennikiem „archaizmu” Kurpiów. Niejednokrotnie wypowiadał poglądy, że „w Puszczech Nadnarwiańskich od tysiąca i więcej lat mieszkali przodkowie dzisiejszych Kurpiów. Skąd oni przyszli i kiedy — nie wiadomo, ale wiadomo jest to, że nie był to żaden przybysz obcy, ale nasz lud piastowski, dziedzic i późniejszy gospodarz ziem polskich”.

Lokalny patriotyzm każe A. Chętnikowi podkreślać najświetniejsze fakty z historii i życia Kurpiów, jak dzielność i patriotyzm, których świadectwem były walki ze Szwedami, praworządność przejawiająca się w organizacji i prawie bartnym, pracowitość, gościnność itp. Chętnikowska charakterystyka Kurpiów zawierała wiele danych zaczerpniętych z tradycyjnej literatury z końca XVIII i XIX stulecia, a wyrażających się m.in. takimi sformułowaniami, jak „Kurpik siedzi w lesie”, „Strzela jak Kurp”, „Kurp-bartnikiem”. Wiele miejsca poświęca A. Chętnik opisom świetności dawnej kultury kurpiowskiej, która jednak — głównie z powodu wojen i zaborów — bezpowrotnie ginie. Opisy życia dawnych Kurpiów oparte są na różnym materiale źródłowym. Są to zarówno źródła historyczne, opisy z wcześniejszej literatury, jak i współczesny materiał terenowy, z którego A. Chętnik korzysta znacznie obficie. Nie zawsze jednak przeprowadza rozgraniczenie pomiędzy różnymi typami źródeł. Opisy życia współczesnego Kurpiów stwarzają wrażenie bogactwa, różnorodności i barwności kultury Kurpiów, która przetrwała w tej formie od wieków zamierzchłych.

Inny charakter mają materiałowo-opisowe prace A. Chętnika. Już w 1915 r. wydał obszerną monografię chaty kurpiowskiej, za którą otrzymał nagrodę z Kasy im. J. Mianowskiego. To cenne opracowanie pozostaje w związku z opublikowaną wcześniej rozprawą J. Karłowicza pt. „Chata polska”. Autor ten, przeciwstawiając się tezom uczonych niemieckich, stworzył pojęcia dwóch typów chaty polskiej (częstszego i radszego). A. Chętnik w chacie kurpiowskiej dostrzega wymienione przez Karłowicza cechy chaty polskiej i podjął ten temat, by dać temu świa-

dectwo. Temat zna doskonale z racji wykonywania prac ciesielskich w swych rodzinnych stronach.

Po I wojnie światowej A. Chętnik ogłosił wiele artykułów poświęconych różnym dziedzinom życia i twórczości ludowej na Kurpiach. Opisał stary instrument — ligawkę, osobny artykuł poświęcił roli jałowca w życiu, obrzędach i wierzeniach Kurpiów, ponownie zajął się rybołówstwem nad Narwią (tym razem zimowym), ogłosił w „Ludzie Słowiańskim” notatkę o ciekawym odkryciu używanych na Kurpiach żaren nieckowatych, opisał zwyczaje wielkanocne i inne. Osobną grupę zajmują opisy miejscowości, w których autor zajmuje się historią powstania najważniejszych, godnych obejrzenia zabytków. Do tej grupy należą: „kościół i parafia w Nowogrodzie”, „Dąbrówka, kościół i parafia”, „Myszyniec, ośrodek etnograficzny Kurpiów”, „Z przeszłości i zabytków Łomży” i inne.

Oprócz artykułów i opracowań etnograficznych i krajoznawczych A. Chętnik publikował różne utwory literacko-poetyckie, prawie zawsze jednak o tematyce zaczerpniętej z życia Kurpiów. Są to obrazki sceniczne, jak np. „Na tratwach”, sceniczny obrazek regionalny „Znad Narwi” w 5 odsłonach ze śpiewami, muzyką i tańcami, poezja, jak np. „Z pieśni o Kurpiach”. Opublikował także obszerny tomik pt. „Z kurpiowskich borów” ze szkicami, opowiadaniem, obrazkami i gadkami (w narzeczu kurpiowskim).

Nie sposób omówić całej twórczości pisarskiej A. Chętnika. Pokażną ilość zajmują artykuły publicystyczne, rozrzucone po wielu czasopiśmie, artykuły i podręczniki pisane dla organizacji młodzieży wiejskiej oraz prace związane z działalnością społeczno-polityczną. Z działalnością taką wiąże się niewątpliwie doskonała praca pt. „Warunki gospodarczo-kulturalne na pograniczu kurpiowsko-mazurskim”, w której A. Chętnik daje ogólną ocenę sytuacji społeczno-gospodarczej w latach po I wojnie światowej na obszarach kurpiowskim i mazurskim. A. Chętnik zabierał często głos w sprawie Mazurów zarówno jako działacz okresu plebiscytu, jak również jako autor kilku napisanych na ten temat prac. M.in. jest autorem obszernego zbioru opisów, opowieści i gadek zatytułowanego „Mazurskim szlakiem”.

Nowy okres w działalności naukowo-badawczej A. Chętnika nastąpił w latach trzydziestych po zakończeniu studiów uniwersyteckich w Warszawie, a z chwilą otwarcia zorganizowanej przez Niego Stacji Badań Naukowych Dorzecza Środkowej Narwi. Z tego okresu dwie pozycje mają wartość nieprzemijającą. Są to: wydana z funduszków Kasy im. Mianowskiego praca pt. „Splaw na Narwi, tratwy, oryle i orylka” oraz w Pracach Komisji Etnograficznej PAU w Krakowie „Pożywienie Kurpiów, jadło i napoje zwykłe, obrzędowe i głodowe”. Obie prace, oparte na rzetelnie zebranych materiale terenowym, poprawnie usystematyzowanym,

przynoszą nowe, nie znane dotychczas wiadomości z kultury ludowej regionu kurpiowskiego. A. Chętnik zrewidował również swoje dawne poglądy na pochodzenie Kurpiów i na proces tworzenia się odrębności kulturowej miejscowej ludności. W tym względzie stał się bliższy autorem z końca XIX i XX w., którzy na podstawie źródeł historyczno-archiwalnych przedstawili historię tego regionu. Dotyczy to pracy L. Krzywickiego „Kurpie”, która do dziś nie straciła na wartości naukowej, a także prac K. Potkańskiego, A. Zakrzewskiego i innych.

Jest rzeczą charakterystyczną, że A. Chętnik dopiero po wielu latach zajął krytyczne stanowisko w stosunku do dawniejszej literatury poświęconej Kurpiom. Nie znaczy to, by A. Chętnik przystępując do publikacji swych pierwszych opracowań poświęconych Puszczy Kurpiowskiej nie znał prac innych autorów. Niewątpliwie znał je, bo często o nich wspominał, ale wykorzystywał głównie te dane, które wydawały mu się bardziej atrakcyjne i które potwierdzały jego hipotezy. W pracy pt. „Pożywienie Kurpiów” A. Chętnik wysuwa jednak nowe wnioski. Twierdzi on tam, że dla pożywienia Kurpiów, które dokładnie opisuje, charakterystyczna jest pierwotność, ponieważ zachowały się tu najbardziej prymitywne sposoby i środki żywienia się, na podstawie czego można zrekonstruować pożywienie całego ludu polskiego dla okresów wcześniejszych. W występowaniu lub w braku występowania „kurpiowskich potraw” na innych terenach dostrzega A. Chętnik powiązania kulturowe z innymi grupami etnograficznymi i etnicznymi.

Specjalnej uwagi wymagają prace A. Chętnika poświęcone bursztyniarstwu na Kurpiach, a potem w całej Polsce. Pierwszymi opracowaniami tego tematu są: „O bursztynie i przemyśle bursztyniarskim” (1923) oraz referat na ten sam temat, wygłoszony na Kongresie Słowiańskich Geografów i Etnografów w Warszawie w 1927 r. W latach następnych gromadził do tego zagadnienia liczne materiały terenowe i historyczne, które ogłosił drukiem dopiero w 1952 r. jako artykuł w „Ludzie” („Przemysł i sztuka bursztyniarska nad Narwią”). W artykule tym omawia ogólną historię bursztyniarstwa od czasów najdawniejszych do XVIII w., a następnie z właściwą Mu dokładnością — rozwój przemysłu bursztyniarskiego na Kurpiach z opisami warsztatów i technik obróbki. Podjęty przez A. Chętnika temat jest w literaturze etnograficznej tematem nowym. Tym większą Jego zasługą jest organizowanie wystaw muzealnych poświęconych temu zagadnieniu oraz przygotowanie bibliografii polskich badaczy, zajmujących się bursztynem.

Po II wojnie światowej A. Chętnik podejmował także nowe tematy, tym razem z dziedziny ubiorów i strojów kurpiowskich oraz sztuki. W 1961 r. wyszedł jako zeszyt Atlasu Polskich Strojów Ludowych A. Chętnika „Strój kurpiowski Puszczy Zielonej”. W 1964 w „Polskiej

Sztuce ludowej" ukazał się obszerny artykuł A. Chętnika o twórczości ludowej Kurpiów w dziedzinie sztuki. Należy zaznaczyć, że numer PSL, w którym znajduje się wymieniony artykuł, w całości poświęcony sztuce ludowej Kurpiów, zadedykowany został Adamowi Chętnikowi.

Nie sposób pominąć prac, które są w rękopisach i czekają na opublikowanie. Jeszcze przed II wojną światową A. Chętnik oddał do druku Wydawnictwa PAU w Krakowie obszerną pracę pt. „Dawni strzelcy kurpiowscy”, którą przedstawiono na posiedzeniu Polskiej Akademii Umiejętności. Z powodu wybuchu wojny praca ta nie została wydrukowana. Poza tym ma jeszcze Adam Chętnik bogaty zbiór materiałów terenowych, dotychczas nie wykorzystanych, tym bardziej cenny, że obejmujący wiadomości z tradycyjnej kultury Kurpiów, która już należy tylko do historii.

Marian Pokropek

BIBLIOGRAFIA

PRAC ETNOGRAFICZNYCH, HISTORYCZNYCH I KRAJOZNAWCZYCH ADAMA CHĘTNIKA W UKŁADZIE CHRONOLOGICZNYM

1. Przemysł drzewny nad Narwią, „Zorza”, Warszawa 1910, str. 67—68, 84—85.
2. Z Puszczy Kurpiowskiej, „Zorza”, 1910, str. 709—710, 724—726, 790—791; 1911, str. 24—25, 64—65, 124—125, 169—170, 251—269, 308—309, 329—331, fot.
3. Kanał Augustowski, „Zorza”, 1911, str. 648—650, fot.
4. Myszyniec, „Ziemia”, t. II (1911), str. 11—12.
5. Rybołówstwo na Narwi, „Ziemia”, t. II (1911), str. 36—39, 59—61, 69—71, ilustr.
6. Jak się dzieci na Kurpiach wychowywały, „Zorza” (1912), nr 38 i 39 (Dod. „Rozrywki dla dzieci i młodzieży”).
7. Muzeum Puszczy Kurpiowskiej PTK (w Ostrołęce), „Zorza”, 1912, str. 639.
8. Jezioro Serafin, „Ziemia”, t. III (1912), str. 636.
9. Kościół w Kleczkowie, „Ziemia”, t. IV (1913), str. 827—830, fot. i rys. autora.
10. Puszcza Kurpiowska, Warszawa 1913, str. 141.
11. Chata kurpiowska, opracowana podług materiałów zebranych na miejscu (z 207 fotografiami, planami i rysunkami wykonanymi przez autora), Warszawa 1915, str. 112.
12. Z Zielonej Puszczy, „Ziemia”, t. V (1914—1919), str. 39—42, 55—60, 71—74, 119—122, 135—139.
13. Ligawka kurpiowska, „Ziemia”, t. V (1914—1919), str. 635, rys.
14. O Kurpiach, Warszawa 1919, str. 50, ryc. 6.
15. „Gość Puszczański”. Gazeta Kurpiów (z ilustr.). Wychodziła pod redakcją A. Chętnika w Nowogrodzie Łomżyńskim od 1919 do 1924 r.
16. Stach Konwa. Bohater kurpiowski, wielki patriota ziemi łomżyńskiej, pogromca Szwedów, Sasów i Moskali. Nowogród 1922, str. 32, 7 ilustr.
17. O bursztynie i przemyśle bursztyniarskim, Nowogród 1923, str. 40.
18. O Kurpsiu, co kwiot paproci zgubił, „Orli Lot”, 1924, nr 4—5.
19. Kurpie, Kraków 1924, str. 140.
20. O dawnym przemyśle na puszczy kurpiowskiej, „Życie i Praca”. Łomża 1926, nr 19.

21. Bursztyniarstwo na Kurpiach (referat wygłoszony na Kongresie Słowiańskich Geografów i Etnografów w Warszawie), Warszawa 1927, str. 16.
22. Kościół i parafia w Nowogrodzie, Nowogród 1927, str. 40, ilustr.
23. Narew, „Życie i Praca”, Łomża 1927, nr 39.
24. Warunki gospodarczo-kulturalne na pograniczu kurpiowsko-mazurskim, Łomża 1927, str. 140.
25. O Kurpiach, „Iskry”, Warszawa 1928, nr 35—36.
26. Z ruchu regionalnego na Kurpiach, „Oświata Polska”, Warszawa 1928, nr 2, str. 97—117.
27. Na Kurpiowskim szlaku, „Tygodnik Ilustrowany”, 1928, nr 20, str. 3.
28. Rybołówstwo zimowe nad Narwią, „Ziemia”, t. XIII (1928), str. 133—135, ilustr.
29. Wesele na Kurpiach, „Ziemia”, t. XIII (1928), str. 219—221.
30. Jałowiec w życiu, obrzędach i wierzeniach Kurpiów, „Ziemia”, t. XIII (1928), nr 1, str. 269—274, ilustr.
31. Jak Walentowa rozbudziła pszczoły, „Zorza”, 1928, nr 17—18.
32. Wesele na Kurpiach — wstęp do utworu scenicznego ks. W. Skierkowskiego o tej samej nazwie. Wydanie Teatru T. Skarczyńskiego, Warszawa 1928, ilustr. (wyd. II).
33. Chata kurpiowska, w: Województwo białostockie, przeszłość, zabytki, Białystok 1929.
34. Ostatni Kurpie. Z rozważań o kulturze i pochodzeniu Kurpiów, „Pamiętnik Warszawski”, t. 2 (1929), z. 4, str. 70—85.
35. Bogactwo artystyczne ziemi kurpiowskiej, „Teatr Ludowy”, Warszawa 1929, nr 9.
36. Wycieczka do Puszczy Myszynieckiej, „Ziemia”, t. XIV (1929), nr 12, str. 212—216.
37. Ubiory kurpiowskie, w: Ubiory Polskie, „Korespondencyjny Kurs Teatralny”, Warszawa 1930, z. 5.
38. Z kurpiowskich borów. Szkice, opowiadania, obrazki i gadki (w narzecz kurpiowskim), Lwów 1930, str. 220, ilustr.
39. La production artistique en bois chez les Kurpie, „Art populaire”, Paris 1930, nr 24—25.
40. Puszcza Kurpiowska, „Kobieta współczesna”, 1931, nr 24—25.
41. Sprawy bursztyniarские na Kurpiach, „Służba Nauce”, Warszawa 1931, z. 2.
42. Żarna, „Lud Słowiański”, Kraków t. II (1931), z. 2, str. 216—220.
43. Gawęda kurpiowska, Nowogród 1932, „Bibl. Pogr. Prus Wsch.” nr 7, str. 16.
44. Krótki przewodnik po Kurpiach, Warszawa 1932, str. 60.
45. Na Kurpiach, „Świat”, Warszawa 1932, nr 32.
46. W sprawie badań naukowych w dorzeczu środkowej Narwi — list do redakcji, „Nauka Polska”, t. XV (1932), str. 339—340.
47. Zwyczaje wielkanocne na Kurpiach, „Ziemia”, t. XVII (1932), str. 60—61.
48. Cisy nad Narwią, „Ziemia”, t. XVIII (1933), nr 12.
49. Jak zginął pułkownik Wolski pod Gontarzami w 1863 roku, Nowogród 1934, str. 7.
50. Kalendarzyk zwyczajów i obrzędów ludu kurpiowskiego, Nowogród 1934, str. 31.
51. Muzeum w Nowogrodzie. Wspomnienia, plany, wysiłki, refleksje na 25-lecie zapoczątkowania zbiorów nowogrodzkich 1909—1934, Nowogród n. Narwią 1934, str. 39.
52. Rok 1863 w pieśniach kurpiowskich, „Przegląd Łomżyński”, 1934, nr 4.
53. Jak ginie dawna Kurpiowszczyzna, Nowogród 1935, str. 31.
54. Kurpiowszczyzna, w: Przewodnik po Polsce, Warszawa 1935, str. 140—153, mapa.

55. Na tratwach. Sceniczny obrazek regionalny znad Narwi w 5 odsłonach ze śpiewami, muzyką, tańcami, „Czytelnia Nadnarwiańska”, Nowogród pod Łomżą 1935, str. 39.
56. Spław na Narwi. Tratwy, oryle i orylka. Studium etnograficzne z mapą i 82 ilustracjami, Warszawa 1935, str. 4, 137, nlb. 3.
57. 12 dawnych kołęd na Mazurach i Kurpiach śpiewanych z melodiami, Nowogród 1936, „Czytelnia Nadnarwiańska”.
58. Pożywienie Kurpiów. Jadło i napoje zwykłe, obrzędowe i głodowe z 48 figurami (209 rycin), wykonanymi przez autora, „Prace Komisji Etnograficznej”, Kraków 1936 (PAU), nr 16, str. 134.
59. Dąbrówka. Kościół i parafia w powiecie ostrołęckim, Nowogród 1937, str. 44.
60. Obrazki sceniczne i piosenki kurpiowskie (do urzędzenia wieczorów i widowisk regionalnych), Materiały, cz. I (z nutami). Nowogród pod Łomżą, 1937 str. 24.
61. Po kołędzie (Sceniczne obrazki regionalne z północnego Mazowsza), Nowogród 1937, str. 28, ilustr.
62. Prawda o muzeum w Nowogrodzie, Nowogród 1937, str. 48.
63. Z przeszłości i zabytków Łomży, Nowogród 1937, str. 56.
64. Myszyniec. Ośrodek etnograficzny Kurpiów, Nowogród pod Łomżą, 1938, str. 58, nlb. 3.
65. O Puszczykach (Kurpikach). Zbiorek wierszy... z różnych autorów zebrał i objaśnił współautor A. Chętnik, Nowogród 1938, str. 28.
66. Mazurskim szlakiem. Opisy, obrazki, opowieści i gadki, Łomża 1939, str. 256.
67. Nowogród — dawny gród książęco-mazowiecki, jego przeszłość, teraźniejszość i przyszłość, Nowogród 1939, str. 61.
68. Sztuka kurpiowska w okresie wielkanocnym, „Polska Sztuka Ludowa”, t. II (1948), nr 2, str. 6—15, ilustr.
69. Mazurzy pruscy na płaszczynie mazowieckiej. Studium etnograficzno-obyczajowe, Olsztyn 1948, str. 58—81.
70. Kopalnictwo bursztynu i przemysł bursztyniarski nad Narwią, „Rocznik Muzeum Ziemi”, Warszawa 1951.
71. Nieco wiadomości o Muzeum Kurpiowskim, „Służba Nauce”, Warszawa 1952, nr 1, str. 35—39.
72. Przemysł i sztuka bursztyniarska nad Narwią, „Lud”, Kraków-Poznań, t. XXXIX (1952), str. 355—415.
73. Świąteczne zwyczaje Kurpiów, „Pięć Rzek” (1958), nr 4—8.
74. Z rozważań o jantarze w lasach kurpiowskich, „Wszechświat” 1960, nr 19.
75. Strój kurpiowski Puszczy Zielonej, Atlas Polskich Strojów Ludowych, cz. IV — Mazowsze, z. 7, Wrocław 1961, str. 75, ilustr. mapy.
76. Kurpiowski jantar, „Literatura Ludowa”, Warszawa, t. V (1961), nr 4—6, str. 34—35.
77. Miodobranie na Kurpiach (fragment), „Literatura Ludowa”, t. V (1961), nr 4—6, str. 97—108.
78. Obchody kurpiowskich dni kultury w Ostrołęce, „Literatura Ludowa” t. V (1961), nr 4—6, str. 113—114.
79. Polski Jantar „Przegląd Geologiczny” nr 5 (1961), str. 248—253.
80. Twórczość ludowa Kurpiów w dziedzinie sztuki, „Polska Sztuka Ludowa”, t. XVIII (1964), nr 3, str. 107—126, ilustr.
81. Mój życiorys, „Polska Sztuka Ludowa”, t. XVIII (1964), nr 3, str. 179—180, fot.
82. Wnętrza chat kurpiowskich w Puszczy Zielonej nad Narwią, w: Kurpie — Puszcza Zielona T. III, Wrocław 1965, str. 266—288.

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Жизнь, научная и общественная деятельность А. Хентника неразрывно связаны с курповским регионом. Он является основателем Музея в Новогроде, в котором собраны памятники материальной культуры и фольклора Курпов. Этот успешно развивающийся музей разрушили гитлеровские захватчики в период II мировой войны. По окончании войны А. Хентник создаёт вторично Музей Курпов в районном городе Ломже и так называемый музей на открытом воздухе (скансен) в Новогроде. Оба взаимно дополняющиеся музея имеют большую научную и дидактическую ценность.

Научная деятельность А. Хентника очень богата и разнообразна. Он является сторонником „архаизма” Курпов, которых он считает самыми старшими жителями пущ на р. Нарев. Его научная деятельность посвящена не только материальной культуре народа Курпов, но также духовной культуре и истории области, лежащей на реке Нарев. С некоторыми интерпретациями и выводами А. Хентника, относящимися к фактам из истории и жизни Курпов, не всегда можно согласиться в свете новейших исследований. Тем не менее, заслуги А. Хентника в области популяризации этнографической и исторической проблематики огромны, и потому, в связи с его 75-летием, редакция „Белостокского Ежегодника” посвятила ему настоящий том этого издания.

SUMMARY

A Chętnik's life, his scientific creativeness and his social activities are intimately linked with the Kurpie Region. He founded at Nowogród a museum, in which testimony to the Kurpie material culture and its folklore was accumulated. This museum, a very successful creation, was completely destroyed during the Second World War by Hitler's hordes.

Following the war, A. Chętnik built up a new Kurpie Museum in Łomża, a county seat, combining it with what is called an open-air museum (skansen) at Nowogród. Both these institutions, supplementing each other, are of high scientific and didactic value.

A. Chętnik's scientific work was prolific and diversified. He was in favour of Kurpie „archaism”, considering these people the most ancient inhabitants of the Narew virgin forests. His publications embrace not only studies of the material culture of the Kurpie population, but also their intellectual achievements as well as much historical data on the whole region along the banks of the Narew. Chętnik's interpretation and conclusions refer to various facts in Kurpie history and life, not all of which, however, can be upheld in the light of more recent research. Even so, the services rendered by A. Chętnik in popularizing ethnographical problems are of immense value; because of this, the editors of „Rocznik Białostocki” („The Białystok Annals”) dedicate this year's volume to this man, in memory of the 75th anniversary of his birth.